

ROCZNIK TOMISTYCZNY
12 (2023) 1

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 1

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 1

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Michał Zembrzuski, Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Arkady Rzegocki, Jerzy Nitychoruk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Marcin Trepczyński, Antoni B. Stępień, Marek Prokop, Tomasz Pawlikowski, Mikołaj Krasnodębski, Marcin Karas, Andrzej Jonkisz, Piotr Jaroszyński, Grzegorz Hołub, Paul J. Cornish, Imelda Chłodna-Błach, Marcin Bukała, Henryk Anzulewicz.

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Joanna Pyłat, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Małgorzata Biegańska-Bartosiak

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2023

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

**Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno
www.sowadruk.pl

Spis treści

Od Redakcji (Michał Zembrzuski)	9
Miejsce filozofii w zespole nauk Z Antonim B. Stępnem rozmawia Artur Andrzejuk.....	11

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk Teologia Tomasza z Akwinu. Specyfika głównych zagadnień	17
Marcin Karas Middle Ages and Renaissance Reconciled in the Philosophical Thought of Nicolaus Copernicus.....	31
Izabella Andrzejuk Konstanty Michalski (1879-1947) and His Philosophy of History	47
Agnieszka Gonddek Tomaszowa koncepcja miłości w ujęciu ojca Feliksa Wojciecha Bednarskiego OP.....	63
Michał Zembrzuski Tomaszowe rozumienie wiary jako aktu intelektu i kwestia intelektualności treści wiary (<i>intellectus fidei</i>).....	87
Paweł Lesiński, Małgorzata Łuszczzyńska Dobro wspólne w refleksji św. Tomasza z Akwinu a społeczne związanie własności prywatnej w art. 14 ust. 2 niemieckiej ustawy zasadniczej.....	107
Magdalena Płotka Afektywna droga do Boga w ujęciu Bonawentury	127
Tomasz Ł. Stanowski Wątki tomistyczne w filozofii Józefa Gołuchowskiego	139
Izabella Andrzejuk Zagadnienie wychowania w antropologii Konstantego Michalskiego	159
Anton Adam Miejsce filozofii w teologii Wincentego Granata.....	171
Bożena Listkowska Etyka komunikacji w miłości. Studium przypadku bohaterów <i>Ciemnej nocy miłości</i> Mieczysława Gogacza	191
Marian Szymonik Filozofia jako nauka kontemplująca i wyjaśniająca byt – znaczenie tomizmu w wyjaśnianiu faktu religii.....	205
Tomasz Pawlikowski Identyfikacja pryncypiów i separacja metafizyczna w procesie poznania bytu jako bytu	233
Michał Ziółkowski Substancje oddzielone i postczłowiek. Próba konfrontacji myśli Akwinaty z doktryną współczesnego transhumanizmu	249
Artur Andrzejuk Thomistic Theory of Personal Relations	267

Edycje i tłumaczenia

Paweł Borkowski Encyklika <i>Rerum omnium perturbationem</i> Piusa XI – wstęp do przekładu.....	279
Ojciec święty Pius XI Encyklika <i>Rerum omnium perturbationem</i>	283

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold Sprawozdanie z działalności Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2022/2023	297
Michał Zembrzuski Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży 8 marca 2023	303
Tomasz Ł. Stanowski <i>Semper vivus</i> . Filozofia Józefa Gołuchowskiego z okresu wileńskiego w artykułach litewskiej badaczki Rūty Marij Vabalaitė	307
Karolina Sienkiewicz Filozofia w szkole: wczoraj, dziś, jutro. Recenzja: Agnieszka Gondek, <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej, Warszawa 2022</i>	319
Artur Andrzejuk Uwagi o bycie i istnieniu. Na marginesie przekładu książki Étienne Gilsona <i>Constantes philosophiques de l'être</i> . Recenzja: Étienne Gilson, <i>Filozoficzne stałe bytu</i> , tłum. M. Morek, Warszawa 2022.	325
Maciej Nowak Recenzja: Michał Chaberek, <i>Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja, Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2019</i>	337
Konstanty Milancej Recenzja: Piotr Moskal, <i>Metafizyka dla studentów teologii, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2022</i>	347
Jan Pociąg Recenzja: Marcin Karas, <i>Filozofia i kultura w czasach przełomu. Studia i materiały z badań historyzoficznych</i> , Kraków 2023	349

Polemiki i dyskusje

Peter A. Redpath Small Mistakes in the Beginning: Stanley L. Jaki: Arch-Defender of Christian Civilization of Freedom, and Somewhat Unwitting Obstacle to It?: An American/ Gilsonian Perspective	357
Nota o Autorach.....	365

Table of Contents

Editorial (Michał Zembrzuski).....	9
The place of philosophy among other sciences Artur Andrzejuk's interview with Antoni B. Stępień.....	11

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk Theology of Thomas Aquinas. Characteristics of Main Issues.....	17
Marcin Karas Middle Ages and Renaissance Reconciled in the Philosophical Thought of Nicolaus Copernicus.....	31
Izabella Andrzejuk Konstanty Michalski (1879-1947) and His Philosophy of History.....	47
Agnieszka Gondek Thomas's Concept of Love from the Perspective of Father Feliks Wojciech Bednarski OP.....	63
Michał Zembrzuski The Faith as an Act of the Intellect and the Issue of the Intellectuality of the Content of Faith (<i>intellectus fidei</i>) in Thomas Aquinas's Thought.....	87
Paweł Lesiński, Małgorzata Łuszczyńska The Thomas Aquinas's idea of common good in relation with private property's social obligation in the art. 14 p. 2 of German basic law.....	107
Magdalena Płotka The affective path to God according to Bonaventure.....	127
Tomasz Ł. Stanowski Thomistic threads in the philosophy of Joseph Goluchowski.....	139
Izabella Andrzejuk The problem of upbringing in anthropology of Konstanty Michalski.....	159
Anton Adam Place of Philosophy in Theology of Wincenty Granat.....	171
Bożena Listkowska The Ethics of Communication in Love. A Case Study of the Characters of Mieczysław Gogacz's <i>Dark Night of Love</i>	191
Marian Szymonik Philosophy as a science that contemplates and explains the ens – the importance of thomism in explaining the fact of religion.....	205
Tomasz Pawlikowski Identification of Principles and the Metaphysical Separation in the Cognition of Being.....	233
Michał Ziółkowski Separate Substances and the Post-Human. An Attempt to Confront Aquinas' Thought with the Doctrine of Contemporary Transhumanism.....	249
Artur Andrzejuk Thomistic Theory of Personal Relations.....	267

Editions and Translations

Paweł Borkowski Encyclical of Pius XI <i>Rerum omnium perturbationem</i> – introduction to translation.....	279
Holy Father Pius XI Encyclical <i>Rerum omnium perturbationem</i>	283

Reports and Reviews

Natalia Herold Report on the activities of the Scientific Thomistic Society in the academic year 2022/2023	297
Michał Zembrzuski Report from the Thomistic Symposium in Łomża on March 8, 2023	303
Tomasz Ł. Stanowski <i>Semper vivus</i> . The philosophy of Joseph Goluchowski from the Vilnius period in the articles of the Lithuanian researcher Rūta Marija Vabalaitė.....	307
Karolina Sienkiewicz Philosophy at school: yesterday, today, tomorrow Review: Agnieszka Gondek, <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej</i> , Warszawa 2022	319
Artur Andrzejuk Notes on being and existence. On the margin of the translation of Étienne Gilson's book <i>Constantes philosophiques de l'être</i> . Review: Étienne Gilson, <i>Filozoficzne stałe bytu</i> , trans. M. Morek, Warszawa 2022.....	325
Maciej Nowak Review: Michał Chaberek, <i>Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja</i> , Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2019	337
Konstanty Milancej Review: Piotr Moskal, <i>Metafizyka dla studentów teologii</i> , Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2022	347
Jan Pociąg Review: Marcin Karas, <i>Filozofia i kultura w czasach przełomu. Studia i materiały z badań historyzoficznych</i> , Kraków 2023	349

Controversy and discussions

Peter A. Redpath Small Mistakes in the Beginning: Stanley L. Jaki: Arch-Defender of Christian Civilization of Freedom, and Somewhat Unwitting Obstacle to It?: An American/ Gilsonian Perspective	357
Note about authors.....	365

Recenzja:
Michał Chaberek, *Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja*,
Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2019

W wachlarzu tematów, z którymi mierzą się filozofowie w XXI wieku są zagadnienia o niewielkiej popularności i te, które cieszą się szerszym gronem dyskutantów. Do tych drugich zalicza się znaczenie współczesnych odkryć nauk empirycznych, a w szczególności problem ewolucji. Jest on źródłem wielu pytań. Jak mają się konsekwencje tych badań do filozofii i teologii? Jak osoba wierząca może się do nich ustosunkować? Jak pogodzić rezultaty teorii ewolucji z istniejącymi już systemami filozoficznymi? Jedną z prób odpowie-

dzi na te pytania jest książka o Michała Chabereka *Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja*¹.

Autor formułuje cele swojej pracy. Chce udowodnić, że filozofia św. Tomasza wyklucza teistyczny ewolucjonizm i jest z nim nie do pogodzenia oraz pokazać możliwości powrotu do tradycyjnej nauki o stworzeniu. Dalej opisuje stan dyskusji na poruszany temat. Większość współczesnych „tomistów”² – jak pisze Autor – sądzi, że myśl Doktora Anielskiego można pogodzić z teorią ewolucji. Nikt nie ze-

Lic. inż. Maciej Nowak, student studiów filozoficznych II stopnia na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

¹ Michał Chaberek OP, *Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja*, Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2019.

² Michał Chaberek OP, op. cit., s. 13.

stawia obecnie jego nauk i ewolucjonizmu w formie alternatywy rozłącznej. Sytuacja w XIX/XX wieku wyglądała nieco inaczej. Neotomizm odrzucił w tym okresie darwinowskie koncepcje, stając po stronie dziedzictwa myśli klasycznej. Zmianę w myśleniu przyniósł, zdaniem Autora, nowy paradygmat rozstrzygnięcia zagadnień początków. Nie jest on podejściem „biblijnym”, „kreacjonistycznym”, lecz „naturalistycznym”³. Po tym szkicu historycznym o. Chaberek podejmuje próbę odparcia zarzutu sceptycznego o niewspółmierności, określanego często akronimem „NOMA” (niezachodząca na siebie magistrala). Dotyczy on niemożliwości dyskusji pomiędzy różnymi odrębnymi dziedzinami, jakimi są teologia i nauka. Chociaż te dyscypliny mają inną metodę, to dzielą ze sobą przedmiot badań – rzeczywistość materialną (dla teologii w sposób wtórny – jako stworzenie Boże). Fakt ten pozwala na dialog między nimi. W tej samej, pierwszej części, Autor podaje definicje, którymi ma zamiar się posługiwać. Wyróżnia przy tej okazji 4 rodzaje gatunków: logiczny – „oznacza logiczną podkategorię szerszej kategorii rodzaju”⁴ (ma charakter arbitralny), metafizyczny – „orzekany ze względu na formę substancjalną”⁵, naturalny – „obejmuje naturalne rodzaje organizmów żywych”⁶ (np. psy, orły, węże) i biologiczny – „wszystkie populacje, których przedstawiciele są poten-

cjalnie w stanie się krzyżować w swoich naturalnych warunkach i wydać płodne potomstwo”⁷. Autor stwierdza, że używał będzie pojęcia gatunku w sensie naturalnym. Dalej omawia samą ewolucję. Jest to teoria początków, usiłująca wyjaśnić, jak powstają naturalne gatunki. Charakteryzuje się ona dwoma postulatami: o pochodzeniu wszystkich gatunków od jednego przodka „LUCA” (ostatni powszechny wspólny przodek) i o braku ingerencji Boga w ten proces. Chociaż sam mechanizm ewolucji jest zdaniem Autora przedmiotem nauki, to powszechne wspólne pochodzenie i transformizm gatunkowy mają charakter bardziej filozoficzny niż naukowy. Ujęcie filozoficzne, które o. Chaberkę interesuje to teistyczny ewolucjonizm, postulujący zależność całości procesu od Boga (sam proces w swoich momentach nie wymaga nadprzyrodzonej przyczynowości Bożej), istnienia wspólnego dla wszystkich gatunków przodka i nieustanność tego procesu. Na sam koniec części wstępnej zaprezentowane zostały problemy, które Autor spróbuje rozstrzygnąć: „Jaki jest stosunek nauczania św. Tomasza z Akwinu na temat pochodzenia gatunków do teistycznej ewolucji?”⁸, „Jaki jest stosunek filozofii/teologii Akwinaty do naukowych postulatów teorii inteligentnego projektu?”⁹. Dal-
sza część książki została podzielona na dwie części (Tomasz z Akwinu a pochodzenie gatunków i Tomasz

³ Tamże, s. 17.

⁴ Tamże, s. 24.

⁵ Tamże, s. 24.

⁶ Tamże, s. 25.

⁷ Tamże, s. 25.

⁸ Tamże, s. 30.

⁹ Tamże, s. 32.

z Akwinu a teoria inteligentnego projektu), mające formę *quaestiones disputatae*, przedzielone dwoma rozdziałami na temat Augustyńskiej interpretacji Księgi Rodzaju i pochodzenia człowieka według św. Tomasza. Praca kończy się komentarzem, w którym Autor stara się odpowiedzieć na pytanie, dlaczego współcześni tomiści przyjmują teistyczną ewolucję.

W pierwszej części Autor prezentuje argumenty za możliwością pogodzenia teistycznego ewolucjonizmu i nauczania św. Tomasza. Wyróżnił ich osiemnaście, w tym: 1) argument z przyczynowości wtórnej i ich wystarczalności, 2) z lepszego obrazu Boga, 3) z nieustannego stwarzania, 4) z redukcji liczby gatunków, 5) z komentarza św. Tomasza do sentencji Piotra Lombarda, 6) z Pisma Świętego, 7) z postępu wiedzy. Większość została omówiona dość pobieżnie. Powstałe w związku z tym wątpliwości zostaną nieco rozjaśnione w odpowiedzi na argumenty ewolucjonistów (*ad obiectiones*).

1) Argument z przyczynowości wtórnej głosi, że przyczyny naturalne w świecie mogą mieć charakter instrumentalny – Bóg używa ich celem utworzenia nowych gatunków. To nadnaturalne kierowanie procesem sprawia, że przyczyny, które same z siebie nie są w stanie wywołać większych skutków, mogą wytwarzać nowe gatunki.

2) Jeżeli przyroda jest w stanie wytwarzać nowe gatunki, to jest bardziej doskonała od takiej, w której ten proces nie zachodzi. Ta doskonałość świadczy o doskonałości Boga – „im więcej doskonałości Bóg przekazuje przyrodzie,

tym więcej Jego doskonałość objawia się poprzez działanie przyczyn wtórnych”¹⁰.

3) Skoro Bóg w sposób nieustanny podtrzymuje świat w istnieniu, to równie dobrze może w sposób nieprzerwany kierować procesem ewolucji.

4) Ewolucja powoduje zmiany przypadłościowe w obrębie jedynie czterech gatunków – rozumnego, zwierzęcego, wegetatywnego i nieorganicznego. Przejścia pomiędzy nimi wymagają szczególnej ingerencji Boga.

5) Święty Tomasz rozróżnia dwa rodzaje kwestii, które zawarte są w objawieniu: prawdy istotne dla wiary i odnoszące się do niej przypadłościowo. Sposób i porządek stworzenia należy do tego drugiego typu – treść Pisma świętego nie wyklucza zatem teistycznej ewolucji.

6) Pismo Święte może być czytane na różne sposoby. Ten, który przeczytałby ewolucji, ma charakter historyczny. Teistyczny ewolucjonizm można przyjmując przy metaforycznym czytaniu Księgi Rodzaju.

7) Gdyby Akwinata miał dostęp do dzisiejszych badań biologicznych z pewnością przyjąłby teistyczną ewolucję.

W korpusie możemy wyczytać, w jaki sposób Tomasz wyklucza ewolucję wprost i co mówi o powstawaniu gatunków. Pierwszy problem, który sprawia ewolucja, to zagadnienie przyczynowości. Żadna przyczyna nie może wywołać doskonalszych skutków niż ona sama. Dryf genetyczny niewątpliwie nie jest w stanie sam z siebie wytworzyć nowego gatunku. Drugi problem

¹⁰ Tamże, s. 38.

to powstawanie nowych gatunków. Jest ono w istocie powstawaniem nowych form substancjalnych. Zmiany przypadłościowe powodują jedynie zmiany w przypadłościach, nigdy w substancji. Procesy fizyczne, o których mowa w ewolucji, mają charakter przypadłościowy. Innym problemem jest powstawanie nowych natur. Ich źródłem nie mogą być inne natury – człowiek nie tworzy człowieczeństwa, a jedynie innego człowieka, przedstawiciela gatunku. Tym bardziej byt o jakiejś naturze nie może wytworzyć natury odmiennej. Czwarty problem to redukcja przyczyn. Przyczyną sprawczą ewolucji jest siła rodzenia, mająca charakter materialnych procesów. Forma w ewolucji ulega ciągłej zmianie – za przyczynę formalną możemy uznać jedynie jakąś ostateczną formę, stanowiącą cel ewolucji. Z czterech przyczyn następuje pozostają zatem tylko dwie: sprawcza, utożsamiona z materialną, i formalna utożsamiona z celową. Ostatni powód, według którego nauczanie św. Tomasa wyklucza ewolucję, to wyróżnienie przez Akwinatę różnych stopni doskonałości w przyrodzie – tworzą one pewną doskonałość, na którą w ewolucji nie ma miejsca. Hierarchia jest tu niepożądana – byt w ciągłej selekcji naturalnej dąży do maksymalnej doskonałości. Zdaniem Autora teistyczną ewolucję wyklucza również ujęcie historyczne. Stworzenie wszystkich gatunków zakończyło się w momencie stworzenia człowieka. Ponadto żaden proces naturalny nie ma mocy stwarzania. Tę ma jedynie Bóg.

W świetle wyłożonego stanowiska Autor odpowiada na argumenty teistycznych ewolucjonistów. W argumentacie z przyczynowości (1) błąd dotyczy zagadnienia przyczynowości wtórnej, która należy do porządku opatrności, a nie porządku stwarzania (do którego należy powstawanie gatunków). Przy tego rodzaju przyczynowości nie można mówić też o działaniu, które przekracza naturę „narzędzi Boskich”¹¹ – byt nie może stworzyć nowego gatunku. Stwarzanie wymaga nieskończonej mocy i przysługuje jedynie Bogu, co stanowi odpowiedź na argument z lepszego obrazu Boga (2). W argumentacie z nieustannego stwarzania (3) miesza się dwa porządki: stwarzania i zachowywania bytu w istnieniu. Jeśli chodzi o redukcję liczby gatunków (4), to Tomasz wprost odrzucał taki pogląd, który za jego czasów był głoszony (np. przez Awicebrona). Zdaniem o. Chabberka z podziału treści objawienia na istotne i przypadłościowe (5) nie wynika, że teistyczna ewolucja może być spójna ze wszystkimi elementami istotnymi dla wiary. Jeśli chodzi o sposób czytania Pisma Świętego (6) to Autor stwierdza, że Tomasz zdecydowanie opowiada się za sposobem historycznym, który wyklucza ewolucję gatunków. Odpierając argument z postępów nauki (7), o. Chaberek stwierdza, że chociaż nauka może zmieniać nasze poglądy na różne tematy, to nie może czynić tego z treścią naszej wiary.

Chociaż argumentacja teistycznych ewolucjonistów została omówiona dość szeroko, z przytoczeniem wielu znaczą-

¹¹ Tamże, s. 55.

cych cytatów z pism Tomasza, to można spierać się o jej rzetelność. Jak sam Autor stwierdził, celem pracy jest wykazanie, że nauka Tomasza wyklucza teistyczny ewolucjonizm i jest z nim nie do pogodzenia. Można odnieść wrażenie, że zostały te dwa aspekty ze sobą utożsamione. Synteza Tomasza i ewolucji zakładałaby modyfikację nauczania Akwinaty (w kwestiach, które nie rozstrzygają o swoistości tej myśli) i odpowiednią koncepcję ewolucji. Okazja do pewnych ustępstw nadarzyła się np. w przypadku argumentu z redukcji gatunków, który został odrzucony przez Autora w kilku liniijkach. Można w nim było skorzystać z wprowadzonego podziału gatunków. Jeśli przyjmowalibyśmy jedynie cztery gatunki metafizyczne, to ewolucja (dryf genetyczny) powodowałaby tylko zmiany przypadłościowe. Wydaje się, że mogłoby to rozwiązać problem przyczynowości i zmienićoby jednocześnie koncept samej ewolucji. Bardziej szczegółowy podział istot żywych leżałby w gestii nauk przyrodniczych – taka jest w końcu ich rola. Trudno stwierdzić w tym miejscu wartość wysuniętej propozycji. Chciałem, żeby pokazała ona jednostronność, która zdarza się Autorowi.

W kolejnym rozdziale Autor omawia stosunek św. Tomasza do Augustyńskiej interpretacji Księgi Rodzaju. Jest ona nierzadko wykorzystywana przez teistycznych ewolucjonistów do umacniania swojego stanowiska. Augustyn uznawał bowiem stworzenie gatunków jako racji załączkowych. Zostały

one stworzone przez Boga w jednym akcie, lecz do pełni swojej natury ewoluowały później. Należy dodać, że Augustyn rozumie sześć dni nie w sposób czasowy, lecz dotyczący porządku poznawczego – każdy z dni odpowiada kolejnym stopniom poznania anielskiego. W pozornej opozycji do tej interpretacji stoi interpretacja św. Ambrożego, zgodnie z którą sześć dni stworzenia ma charakter czasowy. W tym czasie Bóg stworzył doskonałe gatunki roślin, z których rozmnożyły się jednostki zgodne z nimi. Ojciec Chaberek podkreśla, że Tomasz nie faworyzuje żadnej z powyższych interpretacji. Kładzie nacisk na fakt, że nie są one różne w swojej istocie – gatunki powstały w dziele stworzenia, co wyklucza teistyczny ewolucjonizm. W tej części pojawiają się fragmenty, które wydają się wybiegać poza wytyczone granice badań (nad myślą Tomasza i jej relacją do ewolucji) – Autor stwierdza, że „nawet jeśli sposób, w jaki świat został uformowany, nie jest istotny dla nauki chrześcijańskiej, nie wynika z tego, że teistyczna ewolucja jest zgodna z nauką chrześcijańską”¹². Autor ciągnie tę myśl, stwierdzając, że „aby tak twierdzić [o spójności teistycznej ewolucji i nauki chrześcijańskiej], trzeba najpierw wykazać, że teistyczna ewolucja nie zawiera nic niezgodnego z prawdami istotnymi dla wiary”¹³. Fragment ten wydaje się bardziej niezrozumiały w świetle cytatu z Tomasza, na który powołuje się Autor kilka stron wcześniej: „niektóre rzeczy same z siebie stanowią istotę wiary, jak

¹² Tamże, s. 87.

¹³ Tamże, s. 87-88.

na przykład to, że Bóg jest Trójcą, że jest jeden, i tym podobne¹⁴. Pogodzenie ewolucji z nauką chrześcijańską nie stanowi w tej perspektywie jakiegokolwiek problemu.

Część na temat pochodzenia człowieka Autor rozpoczyna od przytoczenia kontekstu współczesnej debaty. Wspomina, że jeszcze pięćdziesiąt lat po śmierci Darwina katolicy nie uznawali pochodzenia ciała ludzkiego od zwierzęcia. Zmiana tego przekonania widoczna jest w encyklice Piusa XII *Humani generis*. Wyrażona jest w niej myśl o możliwości pochodzenia ludzkiego ciała od zwierzęcia. Nie można tego powiedzieć o ludzkiej duszy. Zdaniem Autora był to moment kluczowy – „prawda dotąd uznawana za należącą do wiary została poddana osądowi nauki. To zaś prowadzi do wniosku, że problem pochodzenia człowieka jest problemem nauk przyrodniczych”¹⁵. Zdaniem Autora przyjęcie tezy o zwierzęcym pochodzeniu ludzkiego ciała uniemożliwia udowodnienie nadprzyrodzonego pochodzenia duszy ludzkiej. Wskazuje on na następujące konsekwencje twierdzeń zawartych w *Humani generis*: porzucenie historycznej interpretacji Księgi Rodzaju, uznanie teorii nauk przyrodniczych za kryterium oceny doktryn teologicznych, usunięcie przyczynowości Bożej ze świata widzialnego, odrzucenie tradycji dotyczącej pochodzenia człowieka. To stanowisko tłumaczy wypowiedź Autora na temat konfliktu między nauką chrześcijańską a ewolucją. Nadal jego poglądy nie

są w sposób zadowalający uzasadnione. Czytelnik odnosi wrażenie, że Autor utożsamia całość poglądów Tomasza z „odpowiednią” dla chrześcijanina filozofią/teologią, i to włącznie z miejscami, w których jest on sprzeczny ze współczesnym nauczaniem Kościoła. Ta myśl zostanie rozwinięta w ekskursie na temat *Katechizmu Kościoła Katolickiego* z 1992 roku, jak będę starał się wykazać, w sposób niewystarczający.

Ojciec Chaberek prezentuje nauczanie na temat pochodzenia ciała ludzkiego, referując kwestie z *Summy teologii* odnoszące się do tej tematyki. Pokazuje, że ciało człowieka, zdaniem Tomasza, nie może pochodzić z procesu ewolucji. Podobnie sprawa ma się w przypadku pochodzenia kobiety. Przyjęcie teistycznego ewolucjonizmu ma negować symbole zawarte w opisie stworzenia – wezwanie do ustanowienia wspólnoty małżeńskiej i rodziny, jedność rodzaju ludzkiego i równa godność obu płci.

Po tej części następuje wspomniany już wcześniej ekskurs. Zdaniem Autora *Katechizm* z 1992 roku odznacza się licznymi niejasnościami, ponadto jest niezgodny z wielowiekową Tradycją. Miał on być wyrazem strachu przed wywołaniem kontrowersji i konfliktu ze środowiskiem naukowym. Ekskurs był okazją do uzasadnienia poglądów Autora na temat niespójności z ewolucją nie tylko samego Tomasza, ale i wiary chrześcijańskiej. Niestety o. Chaberek ogranicza się do przytaczania treści poszczególnych dokumentów nauczania Kościoła na temat pochodzenia gatun-

¹⁴ Tamże, s. 84.

¹⁵ Tamże, s. 109.

ków. Brakuje jednak głębszej analizy tematyki metody odczytywania Pisma Świętego i innych ważnych kwestii relacji wiara/nauka. Autor wielokrotnie podkreśla zerwanie z Tradycją, nie uzasadnia jednak, czemu miałyby ono być czymś złym. Jak na zagadnienie, które wymaga osobnego studium, komentarze Autora prezentują się bardzo ubogo.

Kolejnym pytaniem, na które Autor szuka odpowiedzi jest pytanie o zgodność nauczania św. Tomasza i teorii inteligentnego projektu. Przytoczona zostaje następująca definicja inteligentnego projektu: „teoria inteligentnego projektu utrzymuje, że pewne cechy świata bytów ożywionych najlepiej wyjaśnia się przez inteligentną przyczynę, a nie niekierowany proces (taki jak naturalna selekcja) lub same prawa przyrody”¹⁶. Definicja ta jest bardzo mętna. Niestety nie znajdujemy w dalszej części wyjaśnień wielu wątpliwości. Inteligentny projekt miałby mieć charakter nauki, gdyż dotyczy świata materialnego i poszukuje praw i zasad, które nim rządzą. W tekście przeplatają się liczne określenia zadań inteligentnego projektu – ma to być poszukiwanie nieredukowalnej złożoności lub wykrywanie inteligencji. Obydwa określenia, jak się wydaje, niosą duże problemy metodologiczne. Jeśli przedmiotem miałyby być nieredukowalna złożoność, to dość trudno sobie wyobrazić, w jaki sposób inteligentny projekt, będąc nauką, chce udowodnić, że nie istnieje przyczyna (naturalna) jakiejś złożoności. Można by było stwierdzić, że nie dysponuje-

my rozwiązaniem tłumaczącym tę złożoność, ale to nie świadczy o tym, że naturalna (nieinteligentna) przyczyna nie istnieje. Autor pisze, że „powód, dla którego w IP wnioskuje się, że musiała zadziałać inteligentna przyczyna, nie jest taki, że «nie wiemy, jak powstała więc bakteryjna», lecz taki, że wiemy, że nie mogła powstać inaczej niż przez działanie inteligentnej przyczyny”¹⁷. Jeśli inteligentny projekt poszukuje przyczyn inteligentnych, to nie wiadomo, jak tę inteligencję definiować. Autor wspomina, że określanie jej natury jest domeną filozofii. W jaki sposób inteligentny projekt jako nauka ma rozpoznawać inteligencję w przyrodzie, jeśli nie ma na nią jakiegokolwiek określenia? Powyższe problemy zostają spotęgowane, gdy Autor stwierdza, że „jest również możliwe wykazanie, że inteligencja, będąca przyczyną tych struktur, jest jedna, niematerialna, wieczna, wszechmogąca itd., więc nazywamy ją Bogiem”¹⁸. Jeżeli da się to wykazać, to oznacza, że ta inteligencja jest po prostu Bogiem. Wydaje się, że niemożliwe jest obronienie stwierdzenia wysuniętego na samym początku rozdziału przez Autora, że inteligentny projekt nie dosięga kwestii istnienia Boga.

O. Chaberek chce pokazać, że nauczanie Doktora Anielskiego nie wyklucza takiej koncepcji inteligentnego projektu. Argumenty temu przeciwne są głównie atakami na sam inteligentny projekt, tylko niektóre z nich dotyczą bezpośrednio św. Tomasza. Oto niektóre z argumentów: IP jest argumen-

¹⁶ Tamże, s. 139.

¹⁷ Tamże, s. 164.

¹⁸ Tamże, s. 162.

tem „bóg zapchajdziura”, jest argumentem z niewiedzy, może zostać odparty w przyszłości, jest mechanistyczny, antymetafizyczny, nie jest nauką, zakłada interwencjonizm itp. Na ich odparcie Autor używa zaproponowanej koncepcji inteligentnego projektu (kontrargument zazwyczaj polega na stwierdzeniu, że IP jest nauką i jego kompetencje ograniczają się do rzeczywistości materialnej) i (rzadziej) tekstami św. Tomasza.

W końcowej części książki o Chaberek rozważa kwestię postępu naukowego. Podkreśla on, że odkrycia nauki nie powinny zmieniać naszych przekonań związanych z wiarą. Nauka daje opis rzeczywistości materialnej, jak jest ona zbudowana itd. Jako przykład takiego opisu Autor przytacza *O obrotach sfer niebieskich* Mikołaja Kopernika. Stwierdza, że inaczej jest w przypadku książki Darwina – *O pochodzeniu gatunków*. Pochodzenie w języku greckim określa słowo *genesis*. Jak wiemy, jest to nazwa zamienna dla Księgi Rodzaju. „Darwin zaoferował więc alternatywną «Księgę Genesis»¹⁹. Autor odmawia tym samym wartości naukowej jakiegokolwiek koncepcji ewolucji, nie tylko teistycznej. Oprócz argumentu z tytułu książki, nie znajdujemy jakiegokolwiek uzasadnienia twierdzenia, że każda teoria ewolucji dotyczy ostatecznego pochodzenia gatunków. Dalej Autor rozważa, dla czego tomiści akceptują teistyczną ewolucję. Wyróżnia kilka powodów. Jeden z nich to przyjęcie naturalistycznego paradygmatu rozwiązywania kwestii

pochodzenia gatunków. W takim podejściu nie ma miejsca na stworzenie przez Boga. Drugim powodem jest niewiedza – tomiatom brakuje wykształcenia w zakresie nauk biologicznych. Autor wyraża opinię o nietrwałym fundamencie teorii ewolucji. Zaznacza, że „naukowcy popierający neodarwinizm nie są zainteresowani informowaniem filozofów o trudnościach teorii. Biologowie lubią myśleć, że rozwiązali zagadkę życia – coś nad czym filozofowie trudzili się przez wieki”²⁰. Ostatnim czynnikiem, który uzasadnia przyjęcie teistycznej ewolucji przez tomiatów jest strach przed „środowiskiem naukowym”²¹. Zdaniem Autora każdemu teologowi, broniącemu prawd wiary, grozi „konsensus naukowy” z obawy przed przypięciem mu łatki „antynaukowy”. Koniec rozdziału przynosi kolejną refleksję nad obecnym stanem relacji nauki i wiary. Zdaniem Autora konieczna jest nowa synteza, która nie podważa prawd chrześcijańskich. Ojciec Chaberek wypowiada się o tym pomysle w sposób co najmniej dziwny. „W nowej syntezie na poziomie nauki przyjmie się inteligentny projekt (jako najlepszą możliwą naukową teorię początków), natomiast na poziomie teologii powróci się do historycznego czytania Księgi Rodzaju, które było podejściem Kościoła od początku chrześcijaństwa”²². Jedną z głównych myśli książki była ta o nienaukowości teorii ewolucji i błędach związanych z niepoprawną metodologicznie próbą podjęcia przez nią

¹⁹ Tamże, s. 186.

²⁰ Tamże, s. 194.

²¹ Tamże, s. 195.

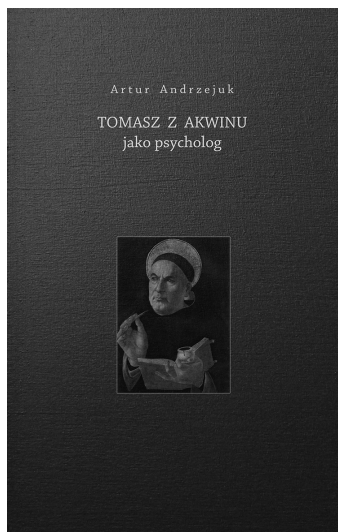
²² Tamże, s. 197.

zagadnień początków. W powyższym cytacie pojawia się stwierdzenie, że inteligentny projekt jest „naukową teorią początków”. W kontekście stanowiska Autora brzmi to jak oksymoron.

Ekskurs na samym końcu książki ma za zadanie pokazać, że Bóg nie mógł posłużyć się ewolucją. Zdaniem autora teistyczna ewolucja czyni Boga Autorem logicznych sprzeczności – zmiany przypadłościowe prowadzą w niej do zmian istotowych. Prowadzi ona do koncepcji redukcjonistycznych (nie można jednak sprowadzić zdolności regeneracji istot żywych do mechanizmu) lub witalizmu (przypisaniu przyrodzie mocy duchowych lub świadomości jest sprzeczne z klasyczną filozofią chrześcijańską). Rozważony zostaje problem ewolucji jako precyzyjnie zaprojektowanego procesu, w którym gatunki rozwijają się z tego, co Bóg ustanowił na początku stworzenia. Autor wyklucza to, używając pojęcia informacji. Gdyby Bóg posłużył się ewolucją, informacja musiałaby znajdować się już w bytach nieorganicznych, które poprzedzały byty ożywione. Tego jednak nie obserwujemy. Nie widzimy też informacji w prymitywnych gatunkach jednokomórkowych, które rozwinęły się jako pierwsze. Te i podobne im stanowiska Autor stanowczo odrzuca.

Główną wartością książki o. Michała Chaberka jest krytyka teistycznej ewolucji – ukazuje ona istotne problemy, z którym tomiści muszą się zmierzyć. Bywa ona jednak dość jednostronna. Autor posługuje się przy tym dość ścisłym pojęciem ewolucji. Zupełnie inaczej wygląda to podczas przedstawiania teorii inteligentnego projektu, która w swej niejasności jest bardzo elastycznym konceptem, łatwym do uzgodnienia ze stanowiskiem św. Tomasza. Innym problemem tej pracy są szczątkowe uzasadnienia tez o konflikcie pomiędzy ewolucją a wiarą chrześcijańską i naukowością teorii ewolucji – Autor krótko stwierdza, że dowody na jej słuszność nie są wystarczająco silne. Widać to np. przy omawianiu zagadnienia informacji: „nie znam konkretnych eksperymentów, które pokazywałyby, że to jest faktycznie niemożliwe, ale sądzę, że każdy, kto rozumie, o czym mowa, nie mógłby myśleć inaczej”²³. Praca znacznie wykroczyła poza wyznaczone we wstępie ramy. Możliwe, że to gęstość różnych zagadnień sprawiła, że większość z nich nie została omówiona w sposób satysfakcjonujący. Wątpliwe jest, że myśliciel, taki jak św. Tomasz, zgodziłby się na uznanie tak niejasnych propozycji, jakie przedstawia Autor.

²³ Tamże, s. 213.

Artur Andrzejuk

Tomasz z Akwinu jako psycholog

Warszawa 2020

„Psychologia ma długie dzieje, lecz krótką historię”. Krótka historia wynika z tego, że słowo „psychologia”, które ukuto w XVI wieku, upowszechnił dopiero w XVIII wieku niemiecki filozof Christian Wolff, a na wyodrębnienie się psychologii jako osobnej dziedziny wiedzy przyszło jeszcze poczekać ponad sto lat (1889).

Długie dzieje psychologii to wielowiekowe rozważania o duszy – *περι ψυχῆς* (*peri psychés*) – *de anima*. Arystoteles, autor pierwszego w dziejach traktatu *O duszy* wiąże duszę z życiem i przypisuje posiadanie jej wszystkim istotom żywym: roślinom – wegetatywną, zwierzętom – zmysłową, a człowiekowi – rozumną. Tomasz z Akwinu nawiązuje wyraźnie w swojej filozofii do ujęć Arystotelesa, ale znacznie rozbudowuje teorię człowieka, opierając się na swojej nowatorskiej wizji rzeczywistości (w której dominuje akt istnienia) oraz uwzględniając osiągnięcia kilku kolejnych stuleci refleksji (filozofów chrześcijańskich, arabskich i żydowskich). Wyodrębniony z antropologii Tomasza z Akwinu i podjęty w tej książce repertuar tematów usprawiedliwił potraktowanie go jako psychologa.

Wydanie książki dofinansowano ze środków Naukowego Towarzystwa Tomistycznego pochodzących z Funduszu na działalność statutową.

Dystrybucja wersji papierowej – Wydawnictwo von borowiecky – www.vb.com.pl

E-Book do pobrania gratis ze strony Naukowego Towarzystwa Tomistycznego – www.tomizm.org

Nota o Autorach

Anton Adam – ks. prof. dr. hab., kapłan diecezji bańsko-bystrzyckiej (Słowacja). Stopnie naukowe uzyskał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Obecnie wykłada na Wydziale Teologii Uniwersytetu Komenskigo w Bratysławie oraz na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Trnavskiego także w Bratysławie. Od 2005 roku popularyzuje teologię katolicką w radiu „Lumen”. Jest autorem ponad dwustu artykułów naukowych, które zostały opublikowane na Słowacji, w Polsce, na Czechach, w Rosji i na Ukrainie. Należy do Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Europejskiego Towarzystwa Teologii Katolickiej, Rady Ekumenicznej Konferencji Episkopatu Słowackiego, Rady Naukowej „Rocznika Tomistycznego”, Rady Naukowej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Trnawie oraz Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.

Artur Andrzejuk – prof. dr. hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny „Rocznika Tomistycznego”. Autor szeregu publikacji z zakresu teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.

Nr ORCID: 0000-0002-7926-4070

Izabella Andrzejuk – dr, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz członek redakcji „Rocznika Tomistycznego”. Jest autorką ponad osiemdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021) oraz *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasza z Akwinu* (Warszawa 2021).

Nr ORCID: 0000-0002-4961-2580

Paweł Borkowski – dr, absolwent Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (licencjat, magisterium, doktorat). W życiu zawodowym pełnił różnorodne funkcje i zajmował różne stanowiska, m.in. nauczyciela, wykładowcy, tłumacza, publicysty. Obecnie tłumaczy dla wydawnictwa „eSPe”.

Agnieszka Gondek – dr nauk humanistycznych, filozof, absolwentka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Urzędnik państwowy w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Specjalizuje się w zakresie filozofii wychowania. Nauczycielka akademicka z kilkuletnim doświadczeniem w zakresie nauczania filozofii i etyki, w tym etyki zawodu i historii filozofii. Opublikowała książkę *Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej* (Warszawa 2022). Zainteresowania naukowe skupiają się wokół antropologii filozoficznej, etyki, metafizyki i filozofii wychowania.

Nr ORCID: 0000-0003-1308-6424

Natalia Herold – mgr, absolwentka administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) oraz kierunku „samorząd terytorialny i polityka regionalna” na Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest doktorantką filozofii Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.

Nr ORCID: 0000-0003-4761-9495

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii - pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m.in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), *Książki Tomistycznie odczytane* (Warszawa 2022) oraz liczne artykuły i przekłady.

Nr ORCID: 0000-0002-2288-9512

Paweł Lesiński – dr, adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Autor szeregu artykułów naukowych oraz rozdziałów w monografiach. W swojej działalności badawczej skupia się na zagadnieniach prawa niemieckiego i niemieckiej myśli politycznej i prawnej. Szczególnym zainteresowaniem darzy koncepcje niemieckiego liberalizmu oraz państwa socjalnego. Członek Stowarzyszenia Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej – Sekcja Polska IVR oraz Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Członek Zarządu - Sekretarz Stowarzyszenia Stypendystów DAAD w Polsce. Współpracuje również z Wyższą Szkołą Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie.
Nr ORCID: 0000-0001-6522-3625

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Łowańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: *Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów* (2014); *Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów* (2014); i *Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów* (2015). Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.
Nr ORCID: 0000-0002-6635-5934

Małgorzata Łuszczynska – dr hab., prof. ucz. UMCS, pracownik w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Jest autorem licznych publikacji naukowych z zakresu filozofii prawa oraz historii doktryn polityczno-prawnych. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół problematyki społecznej nauki Kościoła katolickiego, tomizmu, myśli politycznej i prawnej średniowiecza, normatywizmu i jego krytyki, rozwoju filozofii prawa w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce. Członek Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Myśli Politycznej. Redaktor czasopisma „Annales UMCS sekcja G (lus)”.
Numer ORCID: 0000-0002-4387-8820

Konstanty Milancej – student filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.

Maciej Nowak – inż. lic., obecnie kontynuuje studia magisterskie na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, absolwent studiów inżynierskich kierunku Elektrotechnika na Politechnice Warszawskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest zainteresowany logiką i historią filozofii.

Tomasz Pawlikowski – dr hab., pracownik naukowy w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Opublikował kilkadziesiąt tekstów naukowych w formie artykułów, recenzji lub monografii, głównie z zakresu filozofii, z których największe znaczenie ma książka *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu* (2013). Jest ponadto autorem 127 haseł w *Powszechnej Encyklopedii Filozofii* i 32 w *Encyklopedii Filozofii Polskiej*. Podejmuje także tematy związane z historią księgozbiorów.
Numer ORCID: 0000-0003-0618-611X

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego „Rocznika Tomistycznego”, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się średniowieczną filozofią praktyczną, historią filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografią łacińską oraz filozofią współczesną. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa 2013), *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI wieku* (Warszawa 2016) oraz *Tomasz z Akwinu o przyjemności* (Warszawa 2021). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofij”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Numer ORCID: 0000-0002-6993-2178

Jan Pociąg – mgr inż., magister teologii. Przygotował rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze.

Jest członkiem Sodalicji Świętej Jadwigi Królowej.
Numer ORCID: 0000-0001-5698-6401

Peter A. Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA), a także aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpania).

Karolina Sienkiewicz – magister pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, absolwentka i wykładowca Akademii Białskiej im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół pedagogiki przedszkolnej, komunikacji społecznej i pedeutologii nauczyciela.
Numer ORCID: 0009-0004-7424-8989

Tomasz Łukasz Stanowski – magister filozofii, doktorant na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Przygotował rozprawę doktorską o Józefie Gołuchowskim pod kierunkiem prof. dr hab. Marcina Karasa.
Numer ORCID: 0000-0002-7462-9667

Antoni B. Stępień – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej dotyczącej świata. Jego teorię poznania należałoby określić mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodnością świata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębnością substancjalną człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialnością najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Wprowadzenie do metafizyki*

(Kraków 1964); *O metodzie teorii poznania* (Lublin 1966); *Elementy filozofii* (Lublin 1980); *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczna* (Lublin 2005); *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy, Lublin 1999 – 2015).

Marian Szymonik – ks., dr hab. nauk humanistycznych w zakresie filozofii. Wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie; „profesor stały” i wykładowca w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Nr ORCID: 0000-0002-0796-8001

Michał Zembrzusi – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pełni funkcję Zastępcy Przewodniczącego Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest dyrektorem serii wydawniczej „Biblioteka Rocznika Tomistycznego”. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W 2019 roku opublikował monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasa z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*. Jest autorem przekładów: Tomasz z Akwinu, *Komentarz „O pamięci i przypominaniu”* (Warszawa 2012), Tomasz z Akwinu, *Komentarz do De hebdomadibus Boecjusza* (Warszawa 2021) oraz Tomasz z Akwinu, *Kwestia o substancjach duchowych* (Warszawa 2023). Nr ORCID: 0000-0003-4647-479X

Michał Ziółkowski MI – dr, członek Zakonu Posługujących Chorym (*Ministri Infirmorum*), członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Autor książki *Pokonać śmierć czy zmienić człowieka. Ideologia współczesnego transhumanizmu wobec heterodoksji Mikołaja Fiodorowa* (Warszawa 2020), *Biblijny ślad pięty. Na tropach antychrysta* (Warszawa 2022). Publikuje w kwartalniku „Fides et Ratio”, serii „Universum Ethicae Christianae” oraz „Roczniku Tomistycznym”. Zainteresowania naukowe skupia wokół: filozoficzno-teologicznej analizy transhumanizmu oraz związanych z tym nurtem problemów bioetycznych i etyce sztucznej inteligencji; ewolucji idei antychrysta w tekstach biblijnych; filozofii tomizmu konsekwentnego; koncepcji myślicieli rosyjskiego renesansu filozoficzno-religijnego. Nr ORCID: 0000-0001-5369-071X